

Чарлс Симић

ПЕСМА У ПРОЗИ¹

[...] челични авион који заиста може да лети, њрвенствено
збој тога што њилога није брџа да ли лети или не.

Расел Едсон

Песма у прози постоји већ скоро два века, а још нико није успео да је правилно објасни. Уобичајене дефиниције напросто наводе на то да је у питању поезија писана у прози и ту је крај. За многе читаоце такав концепт није само апсурдан већ и богохулан, противан свему што воле у вези с поезијом. Слободан стих, наравно, и даље има своје противнике, али нико озбиљан не би тврдио да сва права поезија мора да се придржава стихова с римама или редовног метра. Потпуно је другачије кад је реч о поезији у прози. Кад је моја књига састављена искључиво од песама у прози освојила Пулицерову награду 1990. године, неки од наших конзервативнијих књижевних критичара побунили су се и захтевали да се објасни како се награда намењена поезији може доделити нечему што по дефиницији није поезија. Нисам се трудио да се браним од својих критичара, али, да јесам, и да сам им испричао праву причу о томе како су песме у књизи *Свеј се не завршава* (*The World Doesn't End*) настале, били би још огорченији. Ево, дакле, коначно, признајем: никада у животу нисам сео да напишем песму у прози. Другим речима, све што се налази у тој књизи дошло ми је случајно.

Познавао сам неколико савременика који су писали песме у прози и свиђало ми се шта су писали, али за мене се писање поезије увек сводило на форму и труд да речи стану унутар стиха или строфе. Моје бележнице су пуне одломака из стихова који су бескрајно ревидирани и често прецртавани. Такође су садржавале, у годинама пре објављивања те књиге, друге врсте текстова који су изгледали као наративни фрагменти, заједно с идејама за песме састављене од појединачних фраза и слика повезаних заједно.

Имам навик у да повремено прелистам старе свеске и видим да ли се неки од нацрта које сам оставио могу спасти. Међутим, никад нисам обраћао пажњу на поменути материјал, све до лета 1988. године, кад сам наследио рачунар од сина и одлучио да научим како да га користим, као и да сачувам своје песме на дисковима. Једног дана, немајући ништа друго да радим, и пошто су ми изненада зазвучали лепо, прочитао сам и копирао неколико ових кратких одломака прозе. До тренутка када сам прегледао десетак свезака, имао сам око стотину комада, од којих већина није била дужа од неколико кратких пасуса. Ипак, почео сам да мислим да бих од њих могао склопити књигу. Након што сам се петљао с њима неколико

¹ Овај есеј настао је на основу излагања које је Чарлс Симић одржао 1. јуна 2010. на Песничком фестивалу у Роттердаму. (Прим. џрев.)

месеци и свео рукопис на шездесет осам комада, показао сам га својој уредници која ми је, на сопствено изненађење, понудила да га објави. Неочекивано, тек тада се покренуло питање како назвати те кратке текстове. „Немој да им дајеш никакво име”, рекао сам уредници. „Мораш да им даш неко име”, објаснила ми је, „како би књижара знала под којом категоријом да смести књигу.” Након што сам размислио, и уз мало нелагодности с моје стране, одлучили смо да их назовемо песмама у прози.

Када сам се поново срео с овим одломцима, почео сам да се сећам околности у којима су настали. Неколико речи, фраза или слика би ме покренули и брзо бих забележио шта ми је пало на памет. Као што је Франк О’Хара рекао: „Уздај се у храброст. Ако те неко јури улицом с ножем, само трчи.” На пример, један од најстаријих текстова потиче из 1958. године кад сам живео у сеоској кући у Гринич Вилицу и, једне ноћи, чуо како неко напољу довикује испред мојих врата: „Наша гуска је печена.” Још једна од ових „песама” била је реакција на молбу издавача да напишем кратко сећање на детињство. Размишљајући о том периоду живота и бринући се о способности да се тачно сетим важних догађаја и разумем њихово значење, схватио сам колико би за мене и читаоца било задовољавајуће да све измислим. Ево шта сам написао:

Укрaли су ме Цијани. Моји меродишељи одмах украгоше од њих. Онда су ме Цијани оиеш укрaли. Тако је шо ишло неко време. У једном шренушкy био сам у цијанским колима на мркој сиси моје нове мајке, у следећем сам седео за великим шрпезаријским сшолом и доручковао сребрном кашичицом.

Био је први пролећни дан. Један од мојих очева ђевао је у каги; дрући је живој врайца фарбао бојама шройске ишице.²

За песнике је најтеже да се ослободе свог уобичајеног начина гледања на свет и пронађу начине да изненаде сами себе. Управо то ми се свидело код ових текстова. Деловало је да су писани без напора и, као што је Џејмс Тејт једном рекао, долазили су у „варљиво једноставном паковању пасуса”. Нису били унапред смишљени, а ипак су могли да стоје сами за себе и чак су имали своју луду унутрашњу логику.

Наравно, забављао сам се. Сви песници изводе магичне трикове. У песмама у прози, извлачење зечева из шешира је један од основних импулса. То се мора урадити спонтано и нехајно, скривајући уметност и дајући утисак да се пише без напора и готово без размишљања – оно што је Кастиљоне у свом *Дворанину* из шеснаестог века назвао *sprezzatura*. Као таква, песма у прози може се сматрати леком против отрова афектирања.

Кад сам размислио о овим својим текстовима, схватио сам да нису без претходника. Добро сам познавао обимну међународну антологију *Песма у прози* (*The Prose Poem*) коју је уредио и објавио мој покојни пријатељ Мајкл Бенедикт 1976. године. Почевши од Алојзија Бертрана, читалац ове књиге сусрео се са шездесет девет других практичара те вештине са свих страна света. Осим познатих имена попут Бодлера, Лотреамона, Рембоа, Џејкоба, Мишоа, Понжа, било је и мање познатих, као

² Simić, Č. (1990). *Svet se ne završava: pesme u prozi*. (Lj. Đurđić, prev.). Beograd: Narodna knjiga, 13. (Прим. прев.)

што су Кунерт, Кортасар и Бјорлинг, и потпуно непознатих, међу којима су Хармс, Ареола, Хагивара и многи други. У уводу у антологију, Бенедикт се није трудио да објасни те разлике, нити да покуша са ширим дефинисањем, предвидиво наводећи да је поезија у прози жанр поезије писане прозом, карактерисан интензивном употребом скоро свих поетских средстава осим прелома текста у нови стих.

Да сам био на његовом месту, ја бих ставио нагласак на субверзивни карактер поезије у прози. За мене је то врста писања која је одлучна да докаже да постоји поезија изван стиха и његових правила. Најчешће има неформалну, веселу атмосферу, попут брзих, недовршених карикатура заборављених на кафанским салветама. Поезија у прози зависи од судара два импулса, оног за поезију и оног за прозу, и може имати или мирну медитативну атмосферу или се може осећати као тачка у циркусу. Она је упућена на поезију прошлости, али пркоси стиховима који су превише вољни и дају себи превише на значају. Исмева поезију указујући на бесмисленост њене озбиљности. Овде у САД, где песници с поштовањем говоре о аутентичном искуству и пишу песме о очевима који су их водили на пецање кад су били мали, говорећи читаоцу чак и име реке на коју су ишли и врсту аутомобила којим су се тог дана возили да би то звучало убедљивије, човек чезне за песмама у којима машта слободно тече и где се трагедија и комедија могу мешати као да припадају истом шпилу карата.

У антологији *Увод у поезију у прози (An Introduction to the Prose Poem)* објављеној у Сједињеним Државама 2009. године, уредници Брајан Клементс и Џејми Данам покушавају да класификују различите врсте песама у прози. Неки од двадесет четири типа о којима дискутују и за које дају примере, убедљивији су од других. Сигурно је да се често примећује употреба анегдоте, басне, аутобиографије, продужене метафоре, параболе, описа неживих предмета, дневних записа, листа и дијалога, али, као што је приметио Мишел Делвил, често песма може да призове један жанр на почетку само да би одбацила маску и постала потпуно другачија на краја. Такође, пита се да ли може бити једнако много врста песама у прози колико и људи који их пишу. Слажем се. Како описати жанр који истиче потпуну вербалну слободу и код ког сваку могућу генерализацију може да побије песма која нема ниједно од својстава које сте управо навели? Као што је Расел Едсон написао: „Ако се написана песма у прози сматра књижевним делом, то је сасвим споредно у односу на написано.” Оно што нас чини толико наклоњеним њој, каже он другде, јесте њена неспретност, недостатак очекивања или амбиције.

Плава свеска бр. 10

Био један риђи човек који није имао очи и уши. Није имао ни косу, иако да су ја условно звали риђим.

Он није могао ни да говори јер није имао уста. Нос иакође није имао.

Штавише, није имао ни руке ни ноге. Није имао ни стомак, није имао ни леђа, није имао ни кичму, није имао ниједан унутрашњи орган. Није имао ништа! Тако да није јасно о коме је реч.

Боље онда да о њему више не говоримо.³

³ Harms, D. (2016). *Sto slučajeva*. (D. Mihailović, prev.). Beograd: Laguna, 15. (Прим. прев.)

Стари руски авангардни приповедач и драматург Данил Хармс, вероватно није сматрао овај свој комад за песму. Наравно, један од главних импулса за писање оваквог дела јесте жеља да се избегну све дефиниције. Давид Лејман, уредник књиге *Велике америчке ђесме у ђрози (Great American Prose Poems)* из 2003, тврди чак да нека од дела која укључује у антологију могу бити и поезија и кратка проза. Ипак, остаје питање шта чини тај текст поезијом. Или, још прецизније, шта ме је навело да поверујем да би фрагменти које сам пронашао у својим свескама заиста могли бити песме?

Одговор лежи у противречности на коју сам већ указао. Поезија у прози је продукт два неспојива импулса – једног, који жели да исприча причу, и другог, подједнако моћног, који жели да замрзне слику или комадић језика ради нашег детаљнијег испитивања. У прози, реченице следе једна другу докле год имају нешто да саопште. С друге стране, поезија се врти у месту. Чим стигнемо до краја песме, желимо да се вратимо на почетак и поново је прочитамо, сумњајући да се у њој налази нешто више од онога што се види на први поглед. Песме у прози траже нашу способност да успоставимо измаштане везе између наизглед раздвојених фрагмената језика, што зна свако ко је икада прочитао једну од ових несхваћених, увек оригиналних и често незаборавних творевина. Оне изгледају као проза и понашају се као песме јер се, упркос свему, у нашој машти промећу у замке за муве.

(С енглеској ђревео Драјан Бабић)